

Evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten

Managementsamenvatting | 1 juli 2022

In opdracht van

Vlaamse overheid – Departement EWI
Koning Albert II-Laan 35, bus 10
1030 Brussel

Miriam Van Hoed
Kristof Mertens
An De Coen
Ophelia Bostyn

IDEA Consult
Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel
www.ideaconsult.be

IDEA
CONSULT *thinking ahead*

member of
IDEAGROUP

Inhoudsopgave

1 /	Managementsamenvatting	3
1.1.	De Vlaamse Volkssterrenwachten	3
1.2.	Context van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten	4
1.3.	Opzet van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten	6
1.4.	Conclusies van de evaluatie	7
1.5.	Aanbevelingen	15

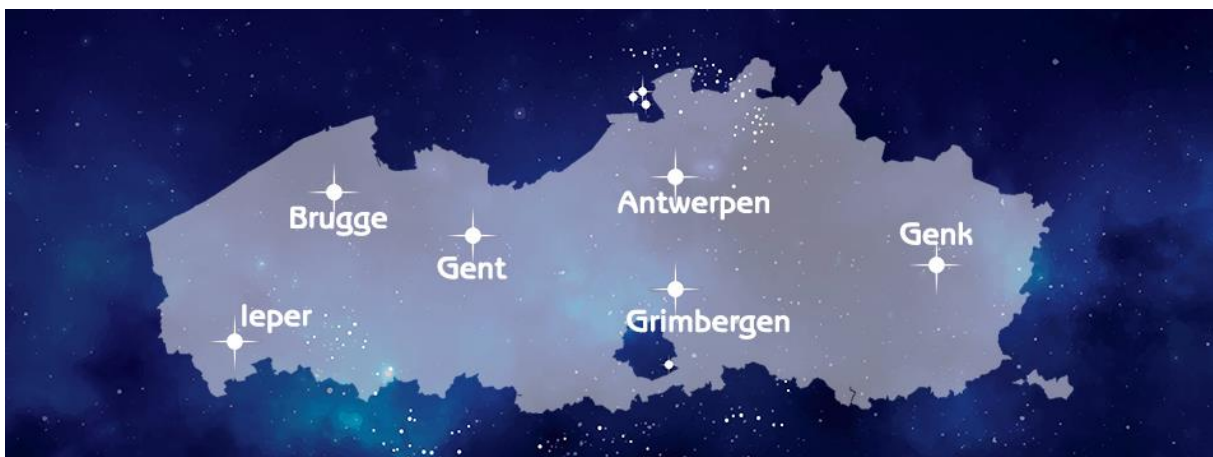

1 / Managementsamenvatting

1.1. De Vlaamse Volkssterrenwachten

De Vlaamse Volkssterrenwachten zijn eind jaren 60 ontstaan en zijn sindsdien op een zeer organische manier gegroeid. Sinds 1999 worden de Vlaamse Volkssterrenwachten ondersteund door de Vlaamse overheid in het kader van het beleid op het vlak van wetenschapspopularisering en vanaf dat ogenblik ook als structurele partners van het wetenschapscommunicatiebeleid. Er werd een convenant voor de periode 2018-2022 afgesloten met zes individuele volkssterrenwachten (verder ook afgekort als VSW):

- ▶ Volkssterrenwacht Mira vzw (Grimbergen);
- ▶ Vzw Kattevennen - Cosmodrome (Genk);
- ▶ Volkssterrenwacht Beisbroek vzw (Brugge);
- ▶ Volkssterrenwacht Urania (Hove Antwerpen);
- ▶ Volkssterrenwacht Armand Pien vzw (Gent);
- ▶ Volkssterrenwacht Astrolab Iris (Ieper)

Conform artikel 11 van hun convenant werken de individuele volkssterrenwachten onderling samen voor alle initiatieven die het lokale niveau overstijgen en die over heel Vlaanderen kunnen worden aangeboden. Ze streven eveneens naar samenwerking met andere relevante partners van het wetenschapscommunicatiebeleid en het STEM-beleid, en met bedrijven.

De missie van de Vlaamse Volkssterrenwachten is het populariseren van sterrenkunde, weerkunde, ruimtevaart en aanverwante wetenschappen en technologie door:

- ▶ het opzetten van een breed activiteitenaanbod gericht naar diverse doelgroepen;
- ▶ het aanbieden van hun diensten op maat van de vraag of wens van de klant aan iedereen die daarom verzoekt.

Zij bouwen daarbij een vrijwilligerswerking uit (ondersteund door administratief en educatief personeel) om zo ook inhoudelijke expertise te verwerven voor het uitvoeren van hun taak. Tegelijk wensen ze hun vrijwilligers – in het bijzonder de jongeren – zo de kans te geven hun belangstelling voor wetenschap en technologie uit te bouwen en zo deze laatste groep te stimuleren een wetenschappelijke of technologische studie te starten.

1.2. Context van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten

BELEIDSCONTEXT

De Vlaamse Volkssterrenwachten worden gevat door het decreet van 30 april 2009 betreffende de organisatie en financiering van het wetenschaps- en innovatiebeleid (verder het W&I-decreet) en als structurele partner vermeld in het (vorige) Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2015-2020 en het huidige Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2022-2030. In uitvoering van artikel 63/15 van het W&I-decreet werd met de zes volkssterrenwachten een convenant afgesloten voor de periode 2018-2022. Dit convenant omvat de modaliteiten waaronder de Vlaamse Regering de subsidie verleent, de strategische en operationele doelstellingen en de regels voor de meting en opvolging ervan, bepalingen over de aanwending van de subsidie, enz. Zoals artikel 63/17 van het W&I-decreet voorschrijft, dient de Vlaamse Regering erop toe te zien dat de algemene werking van de structurele partners wetenschapscommunicatie geëvalueerd wordt voor het verstrijken van het lopende convenant. De voorwaarden voor een (eventueel) nieuw convenant worden onder meer bepaald door de resultaten van de evaluatie. Het convenant omvat in artikel 20 eveneens bepalingen m.b.t. de evaluatie van de algemene werking van de volkssterrenwachten.

De coördinatie van de evaluatie van het convenant van de zes Vlaamse Volkssterrenwachten gebeurde door de evaluatiecel van het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie (EWI). De evaluatieopdracht werd toegewezen aan de firma IDEA Consult¹. Conform de evaluatiepraktijk die het Departement EWI hanteert, werd deze evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten begeleid door een stuurgroep, samengesteld en voorgezeten door de evaluatiecel van het Departement EWI. De rol van de stuurgroep was zowel het bewaken van de kwaliteit als de voortgang van de evaluatie, evenals erop toe te zien dat de uitvoering van de opdracht resulteerde in concrete aanbevelingen die inpasbaar zijn in toekomstig beleid.

Gedurende de evaluatie heeft IDEA Consult meerdere keren de aanpak en de voortgang besproken met de stuurgroep en werd door de stuurgroep commentaar geleverd op de ontwerprapportages met het oog op een tussentijdse validering. Conform de evaluatiepraktijk die het Departement EWI hanteert, kregen de vertegenwoordigers van de Vlaamse Volkssterrenwachten ook de mogelijkheid om het (door de stuurgroep gevalideerde ontwerp van) eindrapport na te kijken met het oog op de verbetering van materiële fouten.

De evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten vond plaats in de periode januari 2022 - juni 2022 en kaderde in een bredere opdracht met als doelstelling de uitvoering van drie deelopdrachten:

---

¹ De evaluatieopdracht werd toegekend via een aanbestedingsprocedure (getiteld “Specifieke opdrachten in het kader van de evaluatie van RVO-Society en de Vlaamse Volkssterrenwachten” en nader omschreven in het bestek met nummer EWI-2021-14).

- ▶ De evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten;
- ▶ De evaluatie van RVO-Society;
- ▶ Een (aansluitende) evaluatie vanuit systeemperspectief.

HET CONVENANT TUSSEN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP EN DE VLAAMSE VOLKSSTERRENWACHTEN

Op 7 maart 2018 keurde de Vlaamse Regering het convenant voor de periode 2018-2022 tussen de Vlaamse Gemeenschap en de Vlaamse Volkssterrenwachten goed. Dit convenant is de vijfde vijfjaarlijkse overeenkomst die de doelstellingen, opdrachten, structuur en de financiering van de opdracht van de volkssterrenwachten vastlegt. Terwijl het de minister is die het convenant ondersteunt en tekent, staat het Departement EWI in voor onder andere de voorbereiding en opvolging ervan. Het is m.a.w. binnen het departement dat het dossier wordt beheerd en dat deze evaluatie wordt georganiseerd.

Het convenant impliceert een **wederzijds engagement**:

- ▶ De opdracht van de volkssterrenwachten is gericht op het realiseren van drie strategische doelstellingen, zoals bepaald in het Beleidsplan van de Vlaamse Volkssterrenwachten 2018-2022, dat integraal is opgenomen als bijlage bij het convenant en waar verder in de tekst naar verwezen wordt als 'Beleidsplan 2018-2022'. De drie strategische doelstellingen volgen de drie beleidsdoelstellingen van het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2015-2020 en zijn vastgelegd in artikel 9 van het convenant, met name:
  1. Stimuleren van de instroom van jongeren in STEM-studierichtingen en doorstroming naar STEM-functies in de werkomgeving.
  2. Het versterken van het maatschappelijk draagvlak voor wetenschap en innovatie in het bijzonder voor STEM-disciplines.
  3. Het versterken van de (internationale) uitstraling van de kwaliteit van het onderzoek en de onderzoekers in Vlaanderen.
- ▶ De drie strategische doelstellingen werden in het convenant verder vertaald naar acht operationele doelstellingen waaraan kritieke prestatie-indicatoren (KPI's) werden gekoppeld. De volkssterrenwachten engageren zich voor het behalen van (in het convenant bepaalde) jaarlijkse targets voor deze KPI's. De KPI's betreffende het convenant 2018-2022 zijn de volgende:

Nr.	KPI	Minimum aantal
1	Educatieve/interactieve activiteiten jongeren in schoolverband	250 u/jaar
2	Educatieve/interactieve activiteiten jongeren buiten schoolverband (STEM-academies)	125 u/jaar
3	Educatieve/interactieve activiteiten volwassenen en gemengd publiek	750 u/jaar ²
4	Happenings	1 per jaar
5	Dag van de Wetenschap (of gelijkgesteld initiatief van de overheid)	Jaarlijkse deelname
6	Cross-mediale informatieverstrekking	Op 6 van de 8 kanalen ³ inzetten en 25 000 personen bereiken
7	Voorstellen Vlaams onderzoek	3 activiteiten
8	Permanente aandacht voor Vlaams onderzoek	Doorlopend

² Overtallige uren van KPI's 1 en 2 mogen naar KPI 3 worden overgeheveld.

³ Deze kanalen zijn 1) de gezamenlijke portaalwebsite, 2) de eigen website, 3) de social media, 4) een tijdschrift en/of elektronische nieuwsbrief, 5) een documentatiecentrum, 6) een eigen vaste en/of tijdelijke tentoonstelling, 7) eigen educatief materiaal en 8) eigen audiovisuele producties.

- ▶ Naast deze acht KPI's zijn ook een aantal voorwaarden vermeld in het convenant die bij de evaluatie in overweging genomen moeten worden. Deze voorwaarden leggen vast dat de volkssterrenwachten over een gepaste infrastructuur moeten beschikken (artikel 5), dat ze onderling en met andere relevante partners moeten samenwerken (artikel 11) en tenslotte dat ze met bijzondere opdrachten kunnen belast worden – via een addendum bij het convenant (artikel 12).
- ▶ De overheid engageert zich om een jaarlijkse financiering van 974 442 euro toe te kennen onder voorbehoud van definitieve goedkeuring door het Vlaams Parlement. De financiering kan jaarlijks worden aangepast aan de gezondheidsindex. De subsidie wordt evenredig verdeeld over de zes volkssterrenwachten.

1.3. Opzet van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten

De doelstelling van deze opdracht is het uitvoeren van een evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten. De evaluatie omvat een **ex-postluik** (2018-2022) en een **ex-anteluik** (2023-2027), alsook een specifiek luik rond **conclusies en aanbevelingen**. Daarnaast zijn er inhoudelijk vier belangrijke evenwichten die worden gerespecteerd in de drie luiken van de evaluatie:

- ▶ het evenwicht tussen het **intern en extern** perspectief;
- ▶ een **generiek en specifiek** perspectief;
- ▶ het perspectief van de **organisatie op zich en het systeem** perspectief;
- ▶ een **regionaal en internationaal** perspectief.

Onderstaande tabel geeft meer duiding bij de focus van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten.

Focus van de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten	
<p>EX-POSTLUIK 2018-2022</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Beleidsplanning en realisatie: missie, strategieën en doelstellingen; bijdrage tot de bredere beleidsdoelstellingen; samenwerkingen en synergieën (onderling en daarbuiten) van de VSW in het wetenschapscommunicatiesysteem waarin ze zijn ingebed. ▶ Organisatie: werking, aansturing en governance; financiële analyse en beoordeling. ▶ Evolutie: evolutie ten opzichte van de vorige evaluatie; wijze waarop rekening werd gehouden met conclusies en aanbevelingen van de vorige evaluatie. ▶ Resultaten en impact: prestaties en resultaten; impact; bereik van doelgroepen; realisatie van de KPI's. 	<p>EX-ANTELUIK 2023-2027</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Ontwerp beleidsplan 2023-2027: analyse van doelstellingen, ambities, prestaties/resultaten en verwachte impact. ▶ Identificatie van leerpunten voor de toekomst. ▶ Relevantie van (voorstel van) KPI's in functie van evoluerend beleid en ontwerp beleidsplan 2023-2027.

SYSTEEMBLIK

- ▶ Inpassing in en bijdrage tot de doelstellingenkaders op verschillende niveaus (in het bijzonder Vlaamse WTI-beleid, wetenschapscommunicatie, Citizen Science, STEM; maar ook Open Science en Open Data, het Impulsprogramma Ruimtevaarteconomie, Vlaams beleid (Vizier 2030, Visie 2050), Regional Innovation Scoreboard, EU-doelstellingen (waaronder de Europese Onderzoeksruimte, de Green Deal, Digital Strategy, SDG's, ...)).
- ▶ Synergieën onderling en met andere actoren wetenschapscommunicatie en in de systemen waarin de actoren functioneren.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

- **SWOT-analyse:** sterktes, zwaktes, bedreigingen en opportuniteiten.
- **Conclusies:** evolutie sinds het vorige evaluatiemoment, evaluatie van de convenantsperiode 2018-2022, beoordeling van de toekomstplannen 2023-2027.
- **Aanbevelingen:** voor de Vlaamse Volkssterrenwachten en voor de Vlaamse overheid.

Om op de meest gepaste wijze een onderbouwd antwoord te kunnen geven op de evaluatievragen, maken we gebruik van een **mix van methoden** ('triangulatie'). De belangrijkste methoden voor deze evaluatie zijn documentenanalyse en diepte-interviews. Deze methodes zetten we gericht en gecombineerd in om de verschillende evaluatievragen te beantwoorden. Daarnaast werd een systeemmapping en toekomstgerichte systeemworkshop uitgevoerd in het kader van de systeemevaluatie, waarvan de bevindingen teruggekoppeld werden die relevant waren voor de evaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten.

1.4. Conclusies van de evaluatie

Aan de start van de convenantsperiode toonden de Vlaamse Volkssterrenwachten de ambitie om bijkomende investeringen te doen (in infrastructuur en personeel) om zo belangrijke stappen te kunnen zetten in het uitbouwen van hun individuele en gezamenlijke georganiseerde activiteiten. Om de aanbevelingen uit de evaluatie van het convenant voor de periode 2013-2017 te kunnen realiseren, vroegen de volkssterrenwachten aan de Vlaamse overheid een subsidieverhoging, die hen onder meer zou toelaten om extra educatieve medewerkers aan te trekken. Vanuit die ambitie werd de verhoogde EWI-subsidie, die in het kader van het lopende convenant werd toegekend, als hefboom beschouwd om de activiteiten van de volkssterrenwachten verder uit te bouwen. Met ingang van 2018 werd een subsidieverhoging van 50 000 euro per volkssterrenwacht toegekend, wat het totale subsidiebedrag vanuit het Departement EWI op 974 442 euro bracht, evenredig te verdelen over de zes volkssterrenwachten (dus 162 407 euro per volkssterrenwacht). Aangezien de volkssterrenwachten de vooropgestelde KPI's haalden, werd het begrote bedrag jaarlijks telkens volledig uitgekeerd in de periode 2018-2021. Het subsidiebedrag werd in 2021 éénmalig geïndexeerd tot 987 108 euro (voor alle volkssterrenwachten samen of 164 518 euro per volkssterrenwacht). De Vlaamse Volkssterrenwachten geven aan dat de toegenomen middelen net volstaan om het gegroeide activiteitenaanbod te begeleiden en tot op zekere hoogte de vrijwilligerswerking beter te ondersteunen. De toenemende inflatie zorgt er echter voor dat een aanzienlijk deel van deze subsidieverhoging tijdens de convenantsperiode 'verwaterde'.

1.4.1 Analyse van de werking en governance

ORGANISATIE EN GOVERNANCE

- ▶ De werking en governance binnen de volkssterrenwachten gebeurt historisch gezien decentraal, waardoor de diversiteit tussen en het unieke karakter van elk van de volkssterrenwachten ook deze convenantsperiode behouden bleef. Elke volkssterrenwacht is ontstaan als een vereniging waarbij de *algemene vergadering*⁴ het hoogste orgaan is en de langetermijnstrategie bepaalt. Operationeel is het evenwel een door de algemene vergadering verkozen *bestuursorgaan* (of raad van bestuur) dat de leiding heeft. In de bestuursorganen is er nog groeimarge om jongere bestuurders een prominentere plaats te geven en om ook het evenwicht tussen mannen en vrouwen beter te bewaken.
- ▶ De Vlaamse Volkssterrenwachten hebben ook in de huidige convenantsperiode een unieke combinatie van een sterk uitgebouwde vrijwilligerswerking, ondersteund door een beperkt, maar wel groeiend aantal vaste educatieve en administratieve medewerkers (doorsnee 2 à 4 VTE in loondienst). Deze toename van de medewerkers in loondienst heeft ervoor gezorgd dat de vrijwilligers voor een deel ontlast werden van administratieve en educatieve taken en heeft voor een betere omkadering gezorgd voor de vrijwilligers. Over alle VSW samen waren de medewerkers in loondienst in 2019⁵ goed voor zowat 65% van de gepresteerde uren.

COMMUNICATIEBELEID

- ▶ Voor het gezamenlijke communicatiebeleid vormt de portaalwebsite van de Vlaamse Volkssterrenwachten (www.volkssterrenwachten.be) de primaire informatiebron. Via de landingspagina van deze website worden nieuwe bezoekers in de eerste plaats doorverwezen naar de individuele websites van de volkssterrenwachten. De informatie op de portaalwebsite over de individuele volkssterrenwachten is onvoldoende uniform waardoor een nieuwe bezoeker niet altijd snel een beeld heeft van wat er wel of niet te vinden is bij de individuele volkssterrenwacht. Er bestaat geen gezamenlijk social mediakanaal.
- ▶ In het communicatiebeleid van de individuele volkssterrenwacht blijft de eigen website met voorsprong het belangrijkste communicatiemiddel. De coronacrisis heeft evenwel een belangrijke invloed gehad op het interne en externe communicatiebeleid van de individuele volkssterrenwachten. Om het contact met het doelpubliek, maar ook met de leden en vrijwilligers, niet te verliezen, hebben alle volkssterrenwachten individueel sterker dan voorheen ingezet op social media en digitale communicatiekanalen. Vooral Facebook, YouTube, Instagram en Twitter zijn de meest gebruikte social mediakanalen. Communicatie werd in de huidige convenantsperiode complexer en arbeidsintensiever, waarbij niet altijd de juiste competenties in huis te vinden zijn.

AANGEBODEN ACTIVITEITEN

- ▶ Activiteiten die bij de Vlaamse Volkssterrenwachten plaatsvinden kunnen onder zes clusters van activiteiten worden ingedeeld:
  - Educatieve en interactieve activiteiten (bv. groepsbezoeken, individuele bezoeken, lezingen, enz.);
  - Happenings, informatiecampagnes en tijdelijke tentoonstellingen (bv. Dag van de Wetenschap, Sterrenkijkdagen, Nacht van de Duisternis, enz.);
  - Informatieverstrekking ter plaatse (bv. expo's en documentatiecentrum);
  - Elektronische informatieverstrekking (bv. website, social media);

---

⁴ In deze algemene vergadering zetelen alle leden van de vereniging en deze wordt typisch voorgezeten door de voorzitter van de raad van bestuur van de vereniging.

⁵ We nemen hier 2019 omdat er in de jaren 2020 en 2021 door de coronacrisis vertekeningen zullen zitten in het aantal gepresteerde uren, in het bijzonder bij de vrijwilligersuren.

- Andere informatieverstrekking (bv. tijdschrift, educatief materiaal);
- Gezamenlijke activiteiten (bv. portaalwebsite, gezamenlijke happenings);

Ten opzichte van de vorige convenantsperiode is het type van activiteiten grotendeels ongewijzigd gebleven. Wel werd er hierbij meer ingezet op digitale activiteiten of hybride varianten van activiteiten omwille van de coronacrisis.

- ▶ Kenmerkend in het activiteitenportfolio is de trapsgewijze aanpak (of ketenbenadering) die gevolgd wordt om de diverse doelgroepen te bereiken. De basis van het aanbod bestaat uit *sensibiliseringsacties* (waarbij de volkssterrenwachten zelf het publiek opzoeken) of happenings (rond bv. belangwekkende hemelverschijnselen). Daarna komen de *introductions* voor scholen, groepen en individuele bezoekers op de volkssterrenwacht, ondersteund met audiovisuele en didactische hulpmiddelen en telescopen. Voor wie zich nog meer wil verdiepen, is er een *gediversifieerd cursusaanbod* (op maat van de doelgroep en het niveau van diepgang) en tenslotte kan men zich nog engageren in de *wetenschappelijke werking* door zelf sterrenkunde te beoefenen. Vooral deze laatste groep stroomt door naar de vrijwilligerswerking.

1.4.2 Financiële analyse

INKOMSTEN EN UITGAVEN

- ▶ De totale inkomsten van de Vlaamse Volkssterrenwachten samen in de periode 2018-2021 schommelden tussen 2,0 en 2,4 miljoen euro op jaarbasis. Over de evolutie van de inkomsten kunnen er weinig ‘harde’ conclusies getrokken worden door de coronacrisis, die met name een negatieve invloed had op de eigen inkomsten (via ledenwerking, bezoekersinkomsten, cursussen, ...). De uitbreiding van het personeel in 2018 en 2019 heeft meteen tot een stijging van de inkomsten gezorgd wat erop wijst dat er snel een hefboom werd gerealiseerd met de extra middelen. De totale uitgaven volgden in heel sterke mate de totale inkomsten. Personeelskosten waren goed voor zowat 50% van de uitgaven in 2021. Dit aandeel varieerde wel sterk per volkssterrenwacht: bij VSW Armand Pien lag het aandeel rond de 70%, terwijl dit bij VSW Beisbroek maar 32% bedroeg.
- ▶ Naar bronnen van inkomsten steunen de meeste volkssterrenwachten in belangrijke mate op de *subsidie* die ze van het *Departement EWI* ontvangen, in totaal goed voor 974 442 euro. Over alle volkssterrenwachten heen is dit goed voor gemiddeld zowat 45% van de totale inkomsten. Maar er zijn wel grote verschillen tussen individuele volkssterrenwachten: bij VSW Astrolab Iris is de EWI-subsidie goed voor 90% van de inkomsten, terwijl dit bij VSW Cosmodrome slechts 20% is. De volkssterrenwachten probeerden ook alternatieve financieringsmiddelen aan te trekken, maar met wisselend succes. We mogen evenwel niet uit het oog verliezen dat de grootste hefboom op de subsidie wellicht gecreëerd wordt door de duizenden vrijwilligersuren die jaarlijks worden gepresteerd in elk van de volkssterrenwachten.

FINANCIËEL BELEID

- ▶ Als vzw hanteren de volkssterrenwachten een behoudsgezind financieel beleid waarbij de uitgaven in sterke mate worden afgestemd op de te verwachten inkomsten. Door de coronacrisis kwamen de eigen inkomsten onder druk te staan waardoor in bepaalde gevallen de vervanging van personeel of de uitbreiding van de tewerkstellingspercentages van bestaande medewerkers werden uitgesteld.
- ▶ De toename van het personeel dankzij de subsidieverhoging heeft de volkssterrenwachten in staat gesteld om de interne werking te consolideren, het educatief aanbod te verbeteren en ook verdere stappen te zetten in het beter structureren van de onderlinge samenwerking. De zuurstof die dit gaf aan de volkssterrenwachten dreigt echter deels teniet te worden gedaan door de sterk gestegen inflatie.

1.4.3 Samenwerking en strategische positionering

ROL IN ECOSYSTEEM MET DIVERSE PARTNERS

- ▶ Doorheen de jaren hebben de volkssterrenwachten een breed en divers netwerk uitgebouwd, met aandacht voor diverse vormen van samenwerking (met de onderwijswereld, partners op het vlak van sterrenkunde, andere structurele partners wetenschapscommunicatie en bilaterale partners op het niveau van individuele volkssterrenwachten). Kenmerkend is de sterke verankering in het ecosysteem⁶, wat gepaard gaat met een sterk netwerk en een sterke reputatie, zowel lokaal, regionaal, nationaal als internationaal. Dit zorgt voor belangrijke opportuniteiten voor samenwerking met externe partners, die in de toekomst nog meer kunnen worden benut door – waar relevant – te evolueren van ad-hoc-samenwerking naar structurele partnerschappen.
- ▶ Tegelijk zit er nog heel wat potentieel om de samenwerking met bepaalde partners structureler te maken. Hierbij denken we in eerste instantie aan de samenwerking met de Vlaamse ruimtevaartindustrie. Hierbij vragen de Vlaamse Volkssterrenwachten een katalyserende rol van de Vlaamse overheid om de Vlaamse ruimtevaartindustrie meer te stimuleren om aandacht te hebben of explicieter te werken rond wetenschapscommunicatie⁷ (samen met de actoren) binnen het kader van het Impulsprogramma Ruimtevaarteconomie.

UNIEKE IDENTITEIT

Op basis van de informatie die via documentenanalyse en interviews met diverse stakeholders werd verzameld, kan gesteld worden dat de (activiteiten van de) volkssterrenwachten een unieke identiteit hebben:

- ▶ Uniek concept dat in Europa enkel navolging kent in Nederland en Duitsland en waarbij het aanbod of publieksbereik heel Vlaanderen geografisch afdekt.
- ▶ Een sterke interdisciplinaire aanpak doordat sterrenkunde raakvlakken heeft met bijna alle aspecten van wetenschap.
- ▶ Bottom-up-initiatief waarbij laagdrempeligheid centraal staat.
- ▶ Sterk uitgebouwde vrijwilligerswerking waardoor activiteiten op een ruimere schaal kunnen worden uitgerold (hefboom met een aanzienlijke ‘return-on-investment’ voor de Vlaamse overheid).
- ▶ Een aanpak op maat van de doelgroepen, wat ook bijdraagt tot de goede reputatie die de volkssterrenwachten hebben als leverancier van betrouwbare informatie en een breed aanbod aan activiteiten.
- ▶ Ketenbenadering waarbij de volkssterrenwachten een holistische benadering hanteren gaande van sensibilisering tot het zelf beoefenen van sterrenkunde.

1.4.4 Analyse van prestaties en impact van de Vlaamse Volkssterrenwachten

PRESTATIES EN RESULTATEN

- ▶ Voor de interpretatie van de resultaten, moet rekening gehouden worden met de coronacrisis die in het bijzonder in 2020 de publiekswerking van de volkssterrenwachten voor een groot deel van het jaar onmogelijk maakte. Bovendien was 2018 nog een opstartjaar⁸ waarbij de aanwerving van nieuwe educatieve medewerkers de nodige tijd heeft gevraagd en de volkssterrenwachten nog niet op volle kracht konden werken. Dat neemt echter niet weg dat bijna alle volkssterrenwachten erin slaagden om voor alle jaren minstens zeven van de acht KPI's te behalen en in sommige gevallen de

⁶ Hier doelen we in eerste instantie op het eigen lokale/regionale ecosysteem van de volkssterrenwacht, los van eerder vermelde systemen rond wetenschapscommunicatie, STEM, Citizen Science, enz.

⁷ Hierbij wordt er ingezet op samenwerking tussen de Vlaamse Ruimtevaartindustrie en de Vlaamse Volkssterrenwachten.

⁸ In 2018 werden bijkomende middelen ingezet, wat uiteraard in 2018 een zekere inlooperperiode vereiste om ook bijkomende educatieve medewerkers aan te werven.

streefwaardes zelfs aanzienlijk te overtreffen. Door de ontwikkeling van een alternatief digitaal aanbod en de ingezette inhaalbeweging na de quasi volledige opheffing van de coronamaatregelen in 2022, kan worden verwacht dat ook in 2022 de KPI's zullen gerealiseerd worden.

DOELGROEPENBEREIK

- ▶ De Vlaamse Volkssterrenwachten hebben een groot en divers aanbod van activiteiten die uiteenlopende doelgroepen bedienen door middel van een ketenbenadering. De drie belangrijkste doelgroepen die de volkssterrenwachten met hun activiteiten aanspreken en bereiken, zijn het brede publiek, jongeren in schoolverband en hobbyisten/amateurastronomen.
- ▶ Daarnaast hanteren ze voor hun betalende activiteiten steeds democratische prijzen om zo laagdrempelig mogelijk te zijn en een aanbod te voorzien dat naar iedereen gericht is. Ook organiseren ze initiatieven die gericht zijn op kansengroepen (mensen met een migratieachtergrond, mensen met beperkingen).
- ▶ Volgens de zelfevaluatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten is de naamsbekendheid van de Vlaamse Volkssterrenwachten redelijk tot goed bij georganiseerde doelgroepen (onderwijswereld, media, verenigingen, e.d.), maar nog onvoldoende bij het grote publiek. Uit de tevredenheidsbevragingen blijkt een erg grote tevredenheid over het activiteitenaanbod en de invulling ervan.

IMPACT VAN DE ACTIVITEITEN

- ▶ Door de doelstellingen van het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2015-2020 over te nemen als strategische doelstellingen in het convenant, stemmen de volkssterrenwachten hun werking rechtstreeks af op het Vlaamse wetenschapscommunicatiebeleid en brengen ze dit beleid ook in de praktijk. De volkssterrenwachten dragen ook bij tot de realisatie van het STEM-beleid en (de evoluties in) het Vlaamse W&I-beleid. Daarnaast realiseren ze vooral maatschappelijke impact.

1.4.5 Evolutie t.o.v. de vorige evaluatie

- ▶ De evaluatie toont dat de volkssterrenwachten de gemaakte suggesties uit de vorige gezamenlijke evaluatie grotendeels hebben weten te realiseren. Indien bepaalde aanbevelingen niet of niet volledig gerealiseerd werden, werden er wel inspanningen ondernomen om ze te realiseren of bestaat er een open geest om ze naar de toekomst te realiseren, met bijvoorbeeld de structurele samenwerking met de ruimtevaartindustrie als belangrijkste voorbeeld. Andere blijvende aandachtspunten situeren zich op het vlak van communicatie, het aangaan van structurele partnerschappen en proactief inspelen op de vrijetijdsbesteding van de jeugd om de vrijwilligerswerking ook in de toekomst te garanderen.
- ▶ De aanbevelingen voor de individuele volkssterrenwachten konden niet altijd gerealiseerd worden. Een belangrijke verklaring hierbij is dat de volkssterrenwachten niet altijd zelf de sleutels in handen hebben om ze ook effectief te realiseren bij gebrek aan bijvoorbeeld passende accommodatie of omdat ze afhankelijk zijn van andere partijen (waarvan ze bv. het gebouw mogen gebruiken).

1.4.6 Ex-ante-analyse van het beleidsplan 2023-2027 van de Vlaamse Volkssterrenwachten

- ▶ Het ontwerp van beleidsplan van de Vlaamse Volkssterrenwachten voor de periode 2023-2027 toont dat de volkssterrenwachten plannen om verder te gaan op de ingeslagen weg waarbij ze opnieuw sterk waken over de coherentie tussen het convenant en de beleidsdoelstellingen van het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2022-2030 (bijvoorbeeld via explicietere aandacht voor Citizen Science). De volkssterrenwachten willen vooral inzetten op de beleidsdoelstellingen die ook al in het vorige beleidsplan aanwezig waren. Hierbij denken ze aan het verder uitbouwen van interne en externe samenwerking (wat door de coronacrisis op een lager pitje moest worden gezet)

en aan het verduurzamen van de vrijwilligerswerking. In die zin ervaren we dit beleidsplan vooral als een consolidatie van de bestaande werking na twee turbulente coronajaren. Een nieuw element is het verder uitbouwen van een kwaliteitsvol digitaal aanbod.

- ▶ Om dit alles te realiseren vragen ze evenwel een substantieel hoger subsidiebedrag aan de Vlaamse overheid. Voor de personeelsuitbreiding schatten ze in dat per volkssterrenwacht minstens 1 tot 1,5 VTE noodzakelijk is om het voorstel van beleidsplan te kunnen realiseren. Wat de werkmiddelen betreft, schatten de volkssterrenwachten dat minstens een vergelijkbaar bedrag als dit van de personeelsuitbreiding nodig is boven op een indexaanpassing.

1.4.7 SWOT

STERKE PUNTEN

- ▶ **Unieke positie:** De Vlaamse Volkssterrenwachten zijn vrij uniek qua concept: vergelijkbare instellingen zijn enkel terug te vinden in sommige van de ons omringende landen. Ze zijn ontstaan vanuit een reële nood bij de bevolking, waardoor er een breed maatschappelijk draagvlak is voor hun activiteiten. Door te focussen op sterrenkunde, weerkunde, ruimtevaart en aanverwante wetenschappen, bedienen ze een specifieke niche die zich leent tot wetenschapspopularisatie en tot STEM-activiteiten (mede door het interdisciplinaire karakter).
- ▶ **Grote return-on-investment via vrijwilligerswerking:** Uit de financiële analyse blijkt dat over alle volkssterrenwachten heen elke euro middelen van de Vlaamse overheid voor de Vlaamse Volkssterrenwachten een extra euro andere inkomsten genereerde. Wel zijn er tussen de volkssterrenwachten onderling grote verschillen. Bovendien vormt de vrijwilligerswerking een extra hefboom voor de werking van de volkssterrenwachten en maakt ze het mogelijk om met een beperkt personeelsbestand de huidige schaal te bereiken qua activiteiten en doelgroepenbereik.
- ▶ **Structurele samenwerking:** Door de onderlinge samenwerking en afstemming, ontstaat er meer efficiëntie, maar ook een complementair aanbod, waarmee ze heel Vlaanderen afdekken. De gezamenlijke profilering leidt ook tot meer zichtbaarheid, wat dan weer de globale impact vergroot.
- ▶ **Breed en divers netwerk:** De Vlaamse Volkssterrenwachten bereiken een breed en divers netwerk, en dit zowel via hun leden en vrijwilligers als via samenwerking met externe partners of professionals. Bovendien heeft het doelpubliek van de Vlaamse Volkssterrenwachten een grote sociografische en geografische spreiding.
- ▶ Het **toegenomen online aanbod** (cursussen, livestreams) ten gevolge van de coronacrisis werd ook aangehouden wanneer de coronamaatregelen terug alternatieven toelieten. Dit online aanbod heeft de communicatie van de Vlaamse Volkssterrenwachten verder versterkt en hielp om de doelgroepen (o.a. geografisch) uit te breiden.
- ▶ **Ketenbenadering via breed aanbod van activiteiten:** De volkssterrenwachten dekken een breed spectrum van activiteiten af. Concreet begint hun werking bij sensibilisering, en gaat vervolgens over tot het verstrekken van informatie en kennisdeling, wat uiteindelijk kan leiden tot het zelf beoefenen van sterrenkunde. Zo bieden ze een gediversifieerd en kwaliteitsvol aanbod aan naar verschillende doelgroepen, waaronder het grote publiek, jongeren en de schoolgaande jeugd. Door jongeren al op zeer jonge leeftijd te benaderen, kunnen de volkssterrenwachten hen stimuleren om STEM-studies aan te vatten en later te kiezen voor een STEM-loopbaan.
- ▶ **Snel en flexibel schakelen** dankzij het ruime aanbod aan activiteiten en de vrijwilligerswerking: De afgelopen jaren hebben de volkssterrenwachten duidelijk bewezen dat ze flexibel kunnen inspelen op nieuwe werkvormen en/of evoluties. De coronacrisis werd aangegrepen om versneld in te zetten op de digitalisering van het aanbod en de professionelere organisatie in het algemeen.

- ▶ **Persoonlijke aanpak van bezoeken:** Het brede aanbod aan activiteiten maakt het mogelijk om een aanbod op maat te voorzien voor elke bezoeker in functie van diens interesse en niveau van expertise. De persoonlijke aanpak zorgt ervoor dat bezoekers tevreden zijn en terugkeren.
- ▶ **Sterke reputatie:** Bij wie de volkssterrenwachten kent (onderwijswereld, media, verenigingen, enz.), genieten ze een goede reputatie als leverancier van betrouwbare informatie en van activiteiten. Deze expertise is robuust, omdat ze stoelt op een brede basis dankzij de collectieve knowhow van de vrijwillige medewerkers, ondersteund door een team van vaste educatieve medewerkers.
- ▶ De Vlaamse Volkssterrenwachten zijn **sterk in het inspelen op de actualiteit** en verschaffen zowel aan de media als aan het grote publiek wetenschappelijke duiding.

ZWAKKE PUNTEN

- ▶ **Gebrek aan kritische massa:** Door de beperkte personeelsbezetting is elke volkssterrenwacht afhankelijk van enkele sleutelfiguren wat hen kwetsbaar maakt. Het wegvalen van een personeelslid kan daarom een belangrijke hypotheek leggen op de aanwezige expertise, ook al is er een brede basis dankzij de collectieve knowhow van de vrijwillige medewerkers.
- ▶ Door de beperkte beschikbaarheid van educatief personeel blijft **kwaliteitszorg voor vrijwilligers soms te intuïtief** en gebeurt deze vooral informeel en ad hoc.
- ▶ **Onderbenut potentieel door beperkt aantal medewerkers:** Door de beperkte capaciteit moeten er keuzes gemaakt worden m.b.t. de activiteiten waaraan voorrang wordt gegeven. De vraag is momenteel groter dan wat haalbaar is qua aanbod.
- ▶ **Beperkte capaciteit en expertise voor communicatie:** Door het toegenomen belang van social media is communicatie een stuk complexer geworden, waardoor het een verhoogde professionalisering vereist, bijvoorbeeld om een jonger publiek te bereiken. Dit is een vrij arbeidsintensief gebeuren en vereist bepaalde competenties die niet noodzakelijk aanwezig zijn bij de vaste medewerkers met een primair educatieve taak.
- ▶ **Onvoldoende diversiteit in de organisatie:** De volkssterrenwachten zetten in op het bereiken van diverse doelgroepen, ook in de samenstelling van de bestuursorganen, maar het blijft een aandachtspunt om ook in de eigen organisatie te streven naar een goede weerspiegeling van de maatschappij (minstens naar leeftijd, maar ook naar geslacht en sociaal-economische status).
- ▶ De meeste volkssterrenwachten blijken nog **te weinig proactief in het aantrekken van externe projectmiddelen**. Hoewel er diverse inspanningen gebeuren om externe middelen aan te trekken, blijft het aandeel in de totale inkomsten beperkt.
- ▶ **Beperkte zichtbaarheid voor potentiële partners.** Personen of organisaties die nog niet vertrouwd zijn met de volkssterrenwachten, kunnen momenteel moeilijk inschatten waarvoor ze bij hen terecht kunnen. Ze missen een duidelijk aanspreekpunt en globaal overzicht van het type activiteiten dat wordt aangeboden. Die onbekendheid kan potentiële samenwerking in de weg staan.
- ▶ **Beperkte naamsbekendheid bij het brede publiek.** Hoewel de volkssterrenwachten een sterke reputatie hebben bij het door hen bereikte publiek, blijkt de naamsbekendheid nog te beperkt bij de brede bevolking.

OPPORTUNITEITEN

- ▶ De **onderlinge samenwerking** tussen de Vlaamse Volkssterrenwachten **verder versterken** om (nog) meer synergie te realiseren en het te leveren werk gericht te verdelen. Voorbeelden zijn de organisatie van een studiedag of het samen ontwikkelen van didactisch materiaal.

- ▶ **Aanbod voor onderwijs verder verdiepen en uitbreiden:** De volkssterrenwachten kunnen een nog grotere groep jongeren bereiken via hun scholenwerking en de ondersteuning van leerkrachten, wat belangrijk is om kinderen en jongeren uit alle lagen van de bevolking te bereiken.
- ▶ **Samenwerking uitbouwen met de expertiscellen wetenschapscommunicatie van de associaties:** Hoewel de volkssterrenwachten nauw samenwerken met de nabijgelegen universiteiten en hogescholen (zowel structureel als ad hoc), is er nauwelijks contact met de expertiscellen wetenschapscommunicatie van de associaties. De communicatie gebeurt naast elkaar (i.p.v. elkaar te versterken).
- ▶ **Samenwerking uitbouwen met ruimtevaartindustrie:** Het contact met de ruimtevaartindustrie verloopt momenteel eerder stroef. De volkssterrenwachten zouden een schakelfunctie kunnen vervullen tussen het grote publiek met inbegrip van jongeren enerzijds en het bedrijfsleven (in het bijzonder de ruimtevaartindustrie) anderzijds.
- ▶ **Blijven outreachend werken:** De volkssterrenwachten organiseren reeds activiteiten op locatie om een breed en divers publiek te bereiken. Zowel voor het huidige aanbod als voor de ontwikkeling van nieuwe activiteiten is het belangrijk om bewust te streven naar meer inclusie om meer diversiteit te realiseren bij het bereikte publiek.
- ▶ **Katalyserende rol van de overheid:** De Vlaamse overheid, en in het bijzonder het Departement EWI, kan een intermediaire rol opnemen om de volkssterrenwachten te introduceren bij potentiële partners inzake wetenschapscommunicatie (o.a. de industrie) die hen momenteel niet kennen of twifelen aan de kwaliteit van het verrichte werk. Dit zou een belangrijke hefboom zijn om het onderbenutte potentieel voor samenwerking te activeren.
- ▶ **Groeiende aandacht voor Citizen Science:** De volkssterrenwachten leveren reeds heel wat inspanningen om initiatieven in het kader van Citizen Science te ondersteunen en, waar mogelijk, een actieve rol op te nemen. Dit biedt nog heel wat opportuniteiten om de bekendheid van de volkssterrenwachten te verhogen en burgers toe te leiden naar hun activiteiten.
- ▶ **Strategisch communicatiebeleid:** De groeiende hoeveelheid aan beschikbare communicatiekanalen vergt steeds meer expertise om de beoogde doelgroepen te bereiken via de juiste kanalen, inclusief nieuwe media. De volkssterrenwachten kunnen hun communicatiebeleid nog versterken (zolang de meerwaarde groter is dan de inspanning).
- ▶ **Digitalisering verder doorzetten:** De coronacrisis bracht een ware 'digitale transformatie' teweeg bij de volkssterrenwachten en toonde ook het potentieel van een meer digitale werking. Dit biedt bijvoorbeeld kansen om een ruimer en ander publiek te bereiken. Het is dan ook aangewezen om na de coronacrisis te blijven investeren in een online activiteitenaanbod om het 'on site' activiteitenaanbod te complementeren.

BEDREIGINGEN

- ▶ Het **rekruteren van vrijwilligers wordt steeds moeilijker**, wat enerzijds het gevolg is van veranderende sociaal-maatschappelijke omstandigheden (groter vrijetijdsaanbod, tendens tot cocooning, mogelijk blijvende gevolgen van de coronacrisis) en anderzijds in de hand wordt gewerkt door geografische factoren (mobiliteit, vlotte bereikbaarheid van de volkssterrenwacht).
- ▶ **Krapte op de arbeidsmarkt:** Door de diversificatie van het aanbod en het toegenomen belang van social media, worden de facto bijkomende eisen gesteld aan de competenties van de vaste medewerkers. In een arbeidsmarkt die onder druk staat, is het niet steeds evident om de passende polyvalente profielen te kunnen aantrekken.

- ▶ **Jeugdwerking onder druk:** Er is een bijzonder gevarieerd vrijetijdsaanbod voor jongeren gegroeid, inclusief de allerjongsten, waardoor astronomie slechts “één van de vele hobby’s” is en het moeilijker wordt om een jeugdwerking uit te bouwen.
- ▶ De volkssterrenwachten worden **niet beschouwd als een commerciële partner:** Organisaties gaan er vaak van uit dat de volkssterrenwachten hun diensten gratis aanbieden. Dat is praktisch echter niet haalbaar.
- ▶ **Stijgende werkingskosten.** De hoge inflatie en energiecrisis zorgen voor een sterke stijging van de werkingskosten, wat de beschikbare middelen voor het aanbieden van activiteiten onder druk zet.
- ▶ **Beperkte subsidiemogelijkheden:** De Vlaamse Volkssterrenwachten zijn in belangrijke mate afhankelijk van de subsidies van het Departement EWI in die zin dat zij het onderscheid maken tussen een volkssterrenwacht als performante, dienstverlenende organisatie en een hobbyclub. Externe middelen aantrekken vergt veel inspanningen met een relatief beperkte return.
- ▶ **Minder ruimte voor investeringen in infrastructuur:** De mogelijkheden voor het aantrekken van projectmiddelen voor grote investeringen (bijvoorbeeld nieuwbouw of verbouwingen), zijn moeilijker toegankelijk geworden of zelfs helemaal weggefallen. De werkingsmiddelen die het Departement EWI ter beschikking stelt in het kader van het convenant zijn ontoereikend om dit te kunnen opvangen, waardoor het risico op verouderde infrastructuur toeneemt.
- ▶ De **toenemende lichthinder** in Vlaanderen maakt het steeds moeilijker om waarnemingen te doen. Deze ‘praktijkervaring’ is echter essentieel voor de volkssterrenwachten en hun bezoekers: het is de beleving die mensen echt aanspreekt.
- ▶ **“Volkssterrenwacht” is geen beschermde titel.** Via het convenant voldoen de Vlaamse Volkssterrenwachten aan een aantal minimale kwaliteitscriteria, maar dat neemt niet weg dat er ook volkssterrenwachten bestaan die er niet aan hoeven te voldoen.

1.5. Aanbevelingen

1.5.1 Aanbevelingen voor de Vlaamse Volkssterrenwachten

- ▶ **Blijven investeren in vrijwilligerswerking:** De vrijwilligers bepalen het DNA van de volkssterrenwachten en hun onbezoldigde activiteiten verklaren de grote return-on-investment voor de EWI-subsidie. Deze evaluatie bevestigt het belang om de komende jaren te investeren in kwaliteitszorg voor vrijwilligers: enerzijds om de kwaliteit van het aanbod te bewaken, maar anderzijds ook om het voor vrijwilligers aantrekkelijk(er) te maken om een volkssterrenwacht te ondersteunen.
- ▶ **Blijven inzetten op het bereiken van kansengroepen:** Hoewel outreach activiteiten doorgaans bijzonder intensief zijn, zijn ze belangrijk om het aanbod ook tot bij kwetsbare doelgroepen te krijgen. De samenwerking met diverse doelgroepenorganisaties, die nu al op ad-hoc-basis gebeurt, kan nog worden versterkt door elkaars netwerk actief en gericht in te zetten, maar ook door bijvoorbeeld infrastructuur en materiaal te delen en zo meer bij elkaar over de vloer te komen. Om de kansengroepen te bereiken is het ook belangrijk om de gepaste social mediakanalen te gebruiken.
- ▶ **Onderlinge samenwerking versterken:** Op basis van de evaluatieresultaten zien we diverse pistes om de onderlinge samenwerking die noodgedwongen door de coronacrisis werd uitgesteld, verder te versterken. We denken hierbij aan kennisuitwisseling (door een jaarlijkse herhaling van de studiedag), samenwerking om externe financiering aan te trekken, het rijker aankleden van de

portaalwebsite van de Vlaamse Volkssterrenwachten, de uitwisseling van materiaal en expo's en verder te gaan in het collectief nadenken over de strategie.

- ▶ **Structurele samenwerking met externe partners samen opnemen:** Neem waar mogelijk de externe samenwerkingen samen op, waarbij telkens één volkssterrenwacht het partnerschap coördineert ten behoeve van alle volkssterrenwachten. Voor de ambities op het vlak van Citizen Science kan bijvoorbeeld worden samengewerkt met Scivil, terwijl een organisatie als F.T.I vzw waardevolle input kan leveren voor het bereiken van doelgroepen die moeilijk bereikt worden via klassieke communicatiekanalen (maar wel via social media, podcasts, ...).
- ▶ **Ad-hoc-samenwerkingsverbanden structureel verankeren:** Het uitgebreid netwerk van partners waarmee volkssterrenwachten doorgaans op ad-hoc-basis samenwerken, zou structureler verankerd moeten worden, met een explicitering van wederzijdse verwachtingen. Hierdoor zal de samenwerking minder afhankelijk worden van het persoonlijk netwerk van de vaste medewerkers.
- ▶ **Online aanbod naast fysiek aanbod blijven aanbieden:** In de coronajaren werd de digitale werking van de volkssterrenwachten versneld uitgebreid als alternatief voor de fysieke activiteiten. Hierop blijvend inzetten zal het breder bereik bestendigen en helpt ook om eventuele mobiliteitsproblemen te vermijden.
- ▶ **Activiteitsaanbod actiever beheren:** Doorheen de jaren is het aanbod gaandeweg gegroeid, wat het niet evident maakt om alles ook effectief te organiseren, zeker met het beperkte aantal vaste medewerkers. Daarom is het voor elke sterrenwacht aangewezen om het aanbod kritisch te evalueren en vanuit de eigen strategie te bepalen op welke vragen en opportuniteiten ingegaan wordt, maar ook op welke vragen er niet kan worden ingegaan. Bovendien kan ook vanuit de financiële strategie bekeken worden welke activiteit aan welke voorwaarden en doelgroep aangeboden kan worden (bijvoorbeeld betalend voor bedrijven). Daarbij is een uniforme strategie over de volkssterrenwachten heen belangrijk.
- ▶ **Netwerk benutten om communicatieactiviteiten te versterken:** Op dit ogenblik zetten de volkssterrenwachten vooral in op Facebook als primair social mediakanaal. Meer algemeen vergt het verzorgen van de (social media-) communicatie veel tijd en zijn niet steeds de vereiste competenties aanwezig in een kleine organisatie. Daarom adviseren we om het netwerk (bv. F.T.I vzw, EOS Wetenschap vzw) beter te benutten om de eigen communicatie-activiteiten te versterken. Ook wetenschapsjournalisten (bv. via de VRT) kunnen een samenwerkingspartner zijn omdat zij erg beslagen zijn in het brengen van informatie op een toegankelijke manier, maar niet steeds de inhoudelijke kennis hebben (die wel kan aangeleverd worden door de Vlaamse Volkssterrenwachten).
- ▶ **Financieel luik van het ontwerp beleidsplan beter uitwerken:** In het gezamenlijke ontwerp van beleidsplan 2023-2027 wordt een substantiële toename van de middelen gevraagd voor de volgende convenantsperiode, maar ontbreekt het tegelijk aan een echte onderbouwing en werden er ook geen (groei)scenario's ontwikkeld. De vraag naar extra middelen is ten dele terecht door de sterke kostenstijgingen (en het niet in hetzelfde tempo volgen van de subsidies), maar zoveel extra middelen vragen vereist een meer grondige financiële onderbouwing.
- ▶ **Standaardisatie van gegevens over bezoekersaantallen:** De op dit moment verzamelde gegevens over bezoekersaantallen variëren sterk per individuele volkssterrenwacht waardoor de aggregatie over alle Vlaamse Volkssterrenwachten heen moeilijk is. Daarom lijkt een zekere standaardisatie wenselijk met het oog op aggregatie zodat beleidsmakers op zijn minst een idee hebben over de grootteorde van het aantal bezoekers.

1.5.2 Aanbevelingen voor de Vlaamse overheid

- ▶ **Investeer blijvend in de Vlaamse Volkssterrenwachten:** De veeleer bescheiden investering in de volkssterrenwachten levert een aanzienlijke return-on-investment op, niet in het minst doordat er via de vrijwilligerswerking bij quasi alle volkssterrenwachten een aanzienlijke hefboom gezet wordt op de geïnvesteerde middelen. De opstap in de middelen in het huidige convenant 2018-2022 was broodnodig, maar de fel oplopende inflatie heeft een deel van deze extra investering tenietgedaan. Daarom is minstens een compensatie van de gestegen kosten wenselijk. Om de kwaliteit te behouden en tegelijk de ambitie om het digitale aanbod kwaliteitsvol aan te houden, zal de nood aan extra middelen voor de volkssterrenwachten verhogen.
- ▶ **Ondersteun de Vlaamse Volkssterrenwachten in het aantrekken van alternatieve middelen:** Aansluitend op de vorige aanbeveling, beseffen we dat de EWI-middelen voor wetenschapscommunicatie niet eindeloos zijn. Daarom lijkt het ons aangewezen om de volkssterrenwachten, maar ruimer alle structurele partners wetenschapscommunicatie, beter te informeren en te inspireren over andere externe financieringsmogelijkheden.
- ▶ **KPI's in lijn met het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2022-2030:** Het voorstel van wijzigingen aan de set van KPI's met een nieuwe KPI rond Citizen Science lijkt ons relevant om de nauwe connectie tussen het convenant en de beleidsdoelstellingen in het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2022-2030 blijvend te garanderen. Met betrekking tot de streefwaarden lijkt het ons raadzaam om het niveau niet te verhogen vermits de niveaus voor sommige volkssterrenwachten ambitieus zijn. Onderlinge samenwerking tussen de Vlaamse Volkssterrenwachten wordt evenwel niet expliciet gestuurd door een KPI die ze samen moeten realiseren⁹, evenmin als de samenwerking met andere actoren wetenschapscommunicatie. Dit ervaren we als een gemis, gezien het grote belang dat samenwerking tussen actoren krijgt in het Beleidsplan Wetenschapscommunicatie 2022-2030.
- ▶ **Koppel terug over relevante beleidsevoluties:** De Vlaamse Volkssterrenwachten zijn elk op zich micro-organisaties die het uitdagend vinden om alle voor hen relevante beleidsevoluties (over zowel het systeem wetenschapscommunicatie als de aangrenzende systemen) op te volgen. Daarom is het aan te bevelen dat er vanuit het Departement EWI op geregelde tijdstippen kennisdeling omtrent beleidsevoluties gebeurt met minstens de structurele partners wetenschapscommunicatie, dus inclusief de Vlaamse Volkssterrenwachten.
- ▶ **Neem een katalyserende rol op in dossiers met beperkte progressie:** Doorheen de zelfevaluatie werd op verscheidene plaatsen de hoop uitgedrukt door de volkssterrenwachten dat de Vlaamse overheid een katalyserende rol zou kunnen opnemen in dossiers waarin de ambities ten aanzien van de volkssterrenwachten werden aangekondigd, maar waarbij deze tot nu toe nog niet of niet volledig werden gerealiseerd (o.a. rond samenwerking met de Vlaamse ruimtevaartindustrie). Vanuit haar rol als beleidscoördinator zou het Departement EWI kunnen helpen door meer toe te zien of de uitgedrukte ambities ook effectief worden waargemaakt en door de volkssterrenwachten te introduceren bij potentiële partners inzake wetenschapscommunicatie (o.a. de industrie) die hen momenteel niet kennen of twijfelen aan de kwaliteit van het verrichte werk.

---

⁹ Met uitzondering van KPI 6 waarbij de gemeenschappelijke portaalwebsite één van de mogelijke communicatiekanalen is.

